

Erdélyi Zsófia
nemzetközi tanulmányok BA

Kína változó helyzete a nemzetközi színtéren és az országon belül, jelenlegi nemzetközi szerepe és kapcsolata az Egyesült Államokkal

Témavezető: Rada Péter

Tartalom

Bevezetés.....	3
Történelmi áttekintés.....	4
Kína nemzetközi magatartásváltozása.....	6
Kína és az Egyesült Államok viszonya a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskolái szerint.....	7
Kína multilaterális kapcsolatai.....	9
„China Effect”.....	11
Egy új típusú kapitalizmus.....	13
Kína mint a BRIC országok tagja.....	14
Belső kormányzati struktúra – a Kínai Kommunista Párt.....	15
Haderőfejlesztés: erődemonstráció vagy technológiai modernizáció?.....	17
Konklúzió.....	19
Bibliográfia.....	21
Képek jegyzéke.....	22

Bevezetés

A 20. század utolsó évtizede a világgazdaság dinamikus fejlődésének és a világpiac bővülésének jegyében telt el. A kétezres évek elején a nagyhatalmak elégedetten konstatálták, hogy mind a munkaerőpiac, mind a gazdaság, mind a termelés tekintetében olyan mértékű a növekedés, mint azelőtt soha. Úgy tűnt, ez a tendencia már sosem szűnik meg. Aztán jött a kijózanodás: egy év alatt a gazdasági növekedés több mint a felére esett vissza. Nyilvánvalóvá vált, hogy a rendszert át kell alakítani ahhoz, hogy hosszú távon is működőképes legyen. (Marján, 2005)

A globális pénzügyi és gazdasági válság új megvilágításba helyezte Kína belső viszonyainak és nemzetközi szerepének alakulását is. Amíg a nyugati nagyhatalmak romjaikból építkeznek, Kína helyzete javuló tendenciát vett föl. A válság eddigi időszaka megerősíteni látszik azt a véleményt, hogy a nemzetközi viszonyok egésze átrendeződőben van. E folyamat egyik főszereplője kétségtelenül a Kínai Népköztársaság. (Inotai – Juhász, 2010)

A történelem folyamán mindig volt egy-egy ország, amely kétségkívül uralta a globális piacokat mind politikai, mind gazdasági téren. Az elmúlt évszázadban ez jó párszor átrendeződött a világháborúk, illetve a hidegháború következtében, de mégis, a vezető pozíció körül rendre ugyanazok az országok voltak megfigyelhetők: az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság, a Szovjetunió és az EU vezető tagállamai. (Marján, 2005)

Jelenleg azonban markánsabb szerepváltásra számíthatunk, hiszen a felemelkedő hatalmak mostanra érték el azt a szintet, hogy versenyre keljenek a régi „nagyokkal”, hiszen a hatalmi centrum az atlanti-térségből a csendes-óceáni térségbe helyeződik át. Kína világgazdasági szerepe tehát egyre erőteljesebb dacára annak, hogy a jelenkor legsúlyosabb válságövezetei közül több (pl. Észak-Korea, Taiwan) a kelet-ázsiai térségben található. Ugyanakkor ez a terület a világ jelenleg legdinamikusabban fejlődő térsége. (Marján, 2005)

Az elmúlt évtizedben a kelet-ázsiai régió érezhetően háttérbe szorult az amerikai külpolitikában: Irak és Afganisztán kérdése kötötte le az Egyesült Államok erőit. Kína ezt kihasználva saját külpolitikai céljainak megvalósításába kezdett, felemelkedése érdekében saját regionális környezetére, a stabil biztonsági helyzet megteremtésére és befolyásának megerősítésére helyezte a hangsúlyt. (Zombori, 2010)

Az Obama kormányzat viszont új korszakot nyitott Washington Ázsia-politikájában; a világ gazdasági súlypont áthelyeződése a kelet-ázsiai térségbe felértékelte a régiót és módosította a gazdasági világválságból éppen kilábaló Egyesült Államok érdekeit. Peking talán most jogosan aggódik, hogy az amerikai előretörés aláaknázhassa kelet-ázsiai erőfölényét. (Zombori, 2010)

Történelmi áttekintés

Kína történelmében vissza-visszatérő motívum volt a külfölddel való kapcsolattartás kényszerű vagy önkéntes korlátozása. Például 1433-ban a császár elrendelte valamennyi tengerjáró hajó megsemmisítését, mely egyet jelentett az országon kívüli kereskedelem teljes beszüntetésével. Ez esetben az elzárkózás önvédelem volt, melyet az északról érkező folyamatos mongol fenyegetés is magyarázott. (Marosi, 1997)

Ezzel ellentétben a 20. század folyamán a Mao-diktatúra épp a másik, az önkényes elzárkózásra példa. Ám mi sem bizonyítja jobban az elzárkózás politikájának kudarcát, mint az, hogy Mao Ce-tung uralma alatt a kínai gazdaság kifejezetten mélypontra került. (Marosi, 1997) Az általa garantált „értékek” jórészt devalválódtak, ill. ártalmasnak bizonyultak. A nagy ugrás voluntarizmusát, a proletárforradalom anarchizmusát, a szélsőséges vezérkultuszt maga a KKP utasította el. (Juhász – Inotai, 2010)

Az 1978 decemberi párthatározat nyitotta meg az utat a gazdasági fejlődésre. Deng Xiaoping reformjainak köszönhetően a hetvenes évek végétől kezdődően infrastrukturális, gazdasági fellendülés indult meg, melyre a reform és nyitás politikájaként szoktak hivatkozni. Célkitűzéseit a „négy modernizáció” néven szokás összefoglalni, melyek alatt a mezőgazdaságot, az ipart, a tudományt és technológiát, valamint a hadsereget értjük. Deng tehát elindította országát a piacgazdálkodás útján a sokéves politikai diktatúra után.¹

Ám míg egy gazdasági válságot néhány év alatt ki lehet heverni, addig egy érték válság leküzdéséhez több évtized sem elegendő. Ebből következik, hogy Kína jelenlegi helyzete nem a végleges állapotot tükrözi, hanem csak egy átmeneti szituáció. (Wasserstrom, 2010)

Az industrializáció és az urbanizáció példátlan módon indult fejlődésnek, így a kínai modellt meglehetősen nehéz kategorizálni: a határvonalak eléggé elmosódtak

¹ Megtalálható az interneten: http://hu.wikipedia.org/wiki/Teng_Hsziao-ping. Utolsó rákeresés dátuma: 2012. 03. 12.

éppúgy a kapitalista-szocialista, mint a bürokratikus-üzleti tengelyen. A gyors, „erőltetett” fejlődés ugyanis bizonyos szempontból szakadásra kényszerítette a korábbi rendszert, teljesen új keretbe ültetve a még régi elveket. Ez magyarázza azt az érdekes kettősséget, amely ezt az országot jellemzően megkülönbözteti a többi szocialista berendezkedésű államtól. Az elmosódások következtében ruházhatjuk fel Kínát a „crony capitalism”, „Market-Leninism”, capitalism with chinese characteristics” (Wasserstrom, 2010) jelzőkkel, amelyek az üzleti szféra és a kormányzat, valamint a kapitalista és a szocialista értékek szoros összefonódását jelentik. (Wasserstrom, 2010)

Ha azonban ezek a területek a tradicionális kínai gondolkodásra alapoznak, magatartásuk pozitív irányú végkifejletet hordozhat magában. Legalábbis ez áll Kína Fehér Könyvében, melyben megfogalmazták országuk békés felemelkedésének alappilléreit, melyek rendre a következők: tudományos, független, nyitott, békés, kölcsönös együttműködésen alapuló fejlődés. A kínai elnök, Hu Jintao 2008 decemberi beszédében egyenesen arról szólt, hogy „A mindenoldalú szerény jóléti társadalom céljának eléréséhez még több mint tíz éves, folytatólagos küzdelem szükséges [...], a szocialista rendszer megszilárdításához pedig több generáció lankadatlan, tevékeny küzdelme szükséges.” (Juhász – Inotai, 2010)

Ehhez kapcsolódik a béke megteremtése a belügyben és a társadalmi színtéren, illetve a harmonikus részvétel a nemzetközi kapcsolatokban. Gazdasági szemszögből az ország erőforrásainak és piaci erősségeinek kiaknázása, új biztonságpolitikai szemlélet kialakítása; regionális együttműködés és jószomszédi viszony ápolása a térség országaival, mindeközben a kulturális és történelmi hagyományok megőrzése. Azt is megfogalmazzák, hogy elszigeteltségben nem lehet fejlődni. Ez mind ténylegesen békésnek mondható, ám érdemes több szempontból is megvizsgálni, hiszen a tények inkább mást mutatnak. (Balázs, 2011)

Kína nemzetközi magatartásváltozása

Kínában az elmúlt évtizedben erőteljes külpolitikai irányváltás következett be. Erélyesebb, határozottabb lett; ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az egyre szaporodó konfliktusai az Egyesült Államokkal, illetve Japánnal. Aktívabban vesz részt a nemzetközi kapcsolatokban, mely nagy relatív erőnövekedést eredményezett, valamint táguló érdekrendszer. Nem mellékes az a tény sem, hogy Kína erőteljes hadsereg-fejlesztési politikába fogott, melyre a későbbiekben még részletesen ki fogok térni. (Halper, 2010)

A világ többi részén pedig, különösen a Csendes-óceán térségében, többek közt Ausztráliában, ez a folyamat újabb biztonsági dilemmákat hozott felszínre. A régióban a történelem folyamán erőteljes egymásra utaltság volt megfigyelhető kereskedelmi szempontból és jelenleg még a kereskedelmi útvonalak léte is bizonytalan. (Halper, 2010)

Ezek kapcsán a térség államai Washingtonhoz folyamodtak támogatásért és mikor Hillary Clinton Melbourne-be látogatott, Robert Gates védelmi miniszterrel és ausztrál vezetőkkel való tárgyalása során kitért az amerikai katonai jelenlét erősítésére a térségben. (HVG, 2010)

Jeffrey N. Wasserstrom szerint mindez többek közt annak is köszönhető, hogy Kína nyíltan szembehelyezkedik az USA külpolitikai doktrínájával. Nem híve annak az általa túlzóan liberálisnak mondott értékrendnek, amelyet a nagyhatalom képvisel. Az Egyesült Államok pedig számos félreértés következtében ugyanúgy nem szimpatizál a kínai politikával. A kínai civilizációt Mao-öltönyt viselő, a KKP-t feltételek nélkül követő tömegnek tekinti, amely ősrégi kultúrája ötezer éve változatlan és állama mítoszokon, legendákon nyugszik. (Wasserstrom, 2010)

A legerőteljesebb forrása a félreértéseknek Wasserstrom írása alapján a médiarendszerek közötti különbség. Egyrészt az amerikai média arra specializálódott, hogy a negatív híreket hangsúlyozza, mert több embernek kelti fel az érdeklődését, tehát több pénzt is hoz. A kínai sajtó és televízió pedig inkább a pozitív fejlődést emeli ki (növekvő jóléti mutatók, csökkenő éhínség, gyorsabb vonatok stb.). (Wasserstrom, 2010)

Másrészt a kínai kormány azért cenzúrázza a külföldről jövő híreket, mert a polgárok egy adott véleményhez vannak hozzászokva: ahhoz, hogy megmondják nekik, mi a helyes. Ezzel ellentétben az Egyesült Államokban a vélemények ütköztetése és az azonos témában több magyarázat együttélése a jellemző. Tehát, ha egy kínai elolvasná az országáról szóló egyik cikket, azt gondolná, Amerikában ez az általános vélemény. (Wasserstrom, 2010)

A kettejük között lévő ellentét azonban könnyen áthidalható lenne, hiszen a sok eltérés mellett, közös vonásokkal is rendelkezik a két ország annak ellenére, hogy vezetőik számtalanszor hangsúlyozták, mennyire mások a nézeteik. Példának okáért mindkét állam elkötelezetten támadja az imperializmust. Annak ellenére, hogy az USA mennyire elítéli Kínát Tibet miatt, hasonlóan járt el az amerikai őslakos indiánokkal kapcsolatban. Ugyanis, ahogy a kínai kormány is – állítása szerint – elvileg modernizálni és integrálni szeretné a tibeti területet és a tibetieknek inkább hálásnak kéne lenniük, amiért a kínai állam pénzt áldoz rájuk, úgy Amerika is fejleszteni és korszerűsíteni akarta az indiánok társadalmát. (Halper, 2010)

Kína és az Egyesült Államok viszonya a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskolái szerint

Az inkább etikai síkú összehasonlítás után ez a fejezet inkább politikai szempontú és a viszonyrendszerben bekövetkezhető változást értékeli, ugyanis Kína és az USA viszonyát a nemzetközi kapcsolatok elméleti iskolái is elemezték. (Mészáros, 2011)

Az offenzív realizmus képviselőinek az az álláspontja, hogy mivel Kína regionális dominanciára törekszik, ezt pedig az Egyesült Államok nem tűri, elkerülhetetlen a háború. Mindez nyilvánvalóan kissé erős feltételezés tekintettel a nukleáris fegyverkezés beláthatóan végzetes következményeire, amely már a hidegháború során is gátat vetett az efféle spekulációknak. (Mészáros, 2011)

A defenzív realista iskola úgy véli, a biztonsági dilemma intenzitása nem nagy, éppen az imént vázolt indokoknak köszönhetően. Sem az USA, sem a Kínai Népköztársaság nem kockáztatna egy nukleáris háborút. (Mészáros, 2011)

A liberális irányzatok közül a kereskedelmi liberalizmus azon a nézeten van, hogy Kína már nem forradalmi és területi expanzióban résztvevő hatalom, ezért fontosak számára nemzetközi szintén fennálló kapcsolatai, valamint az, hogy a térségben minél komplexebb kereskedelmi hálózatot hozzon létre. Ha azonban a szomszédos országok irányában félelmet táplálnak, illetve, ha negatív kép kezd elterjedni róla, az nem válna előnyére sem gazdasági, sem infrastrukturális szempontból, és ahogy azt már fentebb említettem, jelenleg a kereskedelmi hálózat gördülékenysége egyáltalán nem garantált. (Mészáros, 2011)

A liberális institucionalizmus képviselői szerint a nyugati rend képes a felemelkedő hatalom békés integrálására. Az American Enterprise Institute elemzője, Dan Blumenthal elmélete az, hogy Kína napjainkra egy ún. „Responsible Stakeholder” szerepben manifesztálódott. Mindez annyit jelent, hogy az egészséges nemzetközi környezet által körülvett Kína, amely képes nyitni és elfogadni bizonyos IR*-normákat, felelősségteljes magatartást tanúsítva részt vállalhat a nemzetközi kapcsolatok alakításából. (Blumenthal, 2007)

Többek között kulcsfontosságú lehet megítélésének változásában az észak-koreai atomprogrammal kapcsolatos szerepvállalása. Mindenképpen nyomást kellene gyakorolnia Észak-Koreára – például bizonyos vámok növelésével – annak érdekében, hogy elkerülhető legyen a proliferáció veszélye és, hogy a nemzetközi színtérré „érvényes belépőt” váltsón. (Blumenthal, 2007)

Az angol iskola, így Barry Buzan is azon az állásponton van, hogy Kína reformista-revizionista hatalom. Korábban már említettem, hogy az Egyesült Államokkal való ellentét leginkább az ideológiai különbségekből fakad. Ez az álláspont pont ezt támasztja alá, hiszen Buzan úgy gondolja, minél inkább liberális egy intézmény, Kína annál inkább elutasítóan viselkedik vele szemben (pl. a nemzetközi jogban az emberik jogok védelmével kapcsolatban). Így Kína „harmonikus világ” koncepciójában a nemzetközi szintéren szuverén egyenlőség lenne, illetve pragmatizmus. Utóbbi kizárja az olyan nemzetközi szervezetek létjogosultságát, mint az ENSZ, vagy a NATO. Kína elképzelései szerint a nemzetközi problémákat eseti bíróságokon keresztül kéne megoldani, amelyek nem állnának fenn folyamatosan, hanem csak akkor, amikor szükség van rájuk. Ebből következően a jelenlegi IR-rendszer túlságosan értékalapú Kína számára, ergo nem tudna integrálódni. (Mészáros, 2011)

Joseph Nye véleménye szerint azonban nincs ok arra, hogy különösebb fejtörést okozzon Kína az Egyesült Államok számára. Nye úgy jellemezte a távol-keleti országot, mint koraérett superhatalmat, mely a „hübrisz” bűnébe esett, vagyis túlértékeli saját erejét és jelentőségét. Mindezt több oldalról is alá lehet támasztani: egyrészt Kína katonai ereje igaz, hogy növekvőben van, de nagyon messze jár még attól, hogy az Egyesült Államoknak valódi vetélytársa legyen; másrészt olyan belső gondokkal küzd (pénzügyi rendszer gyengesége, befektetési buborékok), amelyek megoldása nélkül nem juthat előrébb. Azonban a jelenlegi fejlesztések és gazdasági mutatók növekedése arra enged

következtetni, hogy a tendencia igenis jelen van és mindössze idő kérdése a probléma relevánssá válása. (Mészáros, 2011)

Nye ebből vonta le azt a következtetést, hogy a békés felemelkedés attól is függ, hogy milyen környezet várja a felemelkedő Kínát. Ha az USA túlságosan fél, az egy önbeteljesítő jóslat lehet a számára. (Mészáros, 2011)

Kína multilaterális kapcsolatai

A különböző modern IR-iskolák elemzésein túl érdemes megvizsgálni Kína multilaterális kapcsolatait, ha a jelenlegi nemzetközi helyzetet érdemben akarjuk elemezni. Dr. Lehoczki Bernadett, a BCE-TK Nemzetközi Tanulmányok Intézetének adjunktusa szerint Kína bevonódása a nemzetközi kapcsolatokba egy lassú, szerves folyamatként értelmezhető. (Lehoczki, 2011)

A multilateralizmus a vesztfáliai államrendszer kialakulásával egyidős, amelynek eredeti definíciója a következő: három vagy több állam részvétele egy olyan aktusban, melynek normáit és szabályait az államok egyeztetik és kölcsönösen elismerik. Eredetileg a koncepció helyesen működött a történelem során, például a napóleoni háborúk lezárását követő bécsi kongresszus alkalmával (1815.), ám napjainkra fórunszerű kerekasztal beszélgetéssé devalválódott, amely nem bizonyul elég hatékonynak. Erre a későbbiekben visszatérek. (Lehoczki, 2011)

A hetvenes évek folyamán Kína ENSZ-taggá lett, valamint elkezdődtek a már fentebb említett reformfolyamatok, ennek kapcsán pedig a nyolcvanas években növekedett az ország nemzetközi szerződéseinek száma is. A liberalizálódás hatására azonban a kínai nép demokráciát kezdett el követelni, amelyre a karhatalom tömeges letartóztatásokkal válaszolt. Az események csúcspontja az 1989-es Tienanmen téri vérengzésben kulminált, melynek folyamán egy diáklázadás leverésével akart a kormány példát statuálni, mindez pedig közel háromezer áldozatot követelt. Ennek az eseménynek következtében kialakult nemzetközi elszigeteltségből csak egy módon lehetett kitörni: a vezetés elkezdte újjáépíteni saját arculatát, erősíteni hírnevét, hogy ezzel támogassa és védje a kínai gazdasági érdekeket, s egyidejűleg persze ellensúlyozza az Egyesült Államok hatását a világra. (Lehoczki, 2011)

A modern értelemben vett nemzetközi szerepvállalással kapcsolatos kínai gondolkodás a bilaterális kapcsolatok létesítésével kezdődött a volt szovjet

tagköztársaságok irányában. A kilencvenes évek második felére pedig a multilaterális szervezetekkel kapcsolatos ellenérzéseit is feladta és olyannyira felfejlődött, hogy a 21. század kezdete óta a multilateralizmus szemszögéből mind a nyugati államok, mind Kína számára kölcsönös érdek fűződik a távol-keleti állam bevonódására. Kína ugyanis felismerte, hogy nemzetközi szervezetek tagjaként hatásosabban tudja érvényesíteni a kereskedelemmel és biztonsággal kapcsolatos érdekeit. (Lehoczki, 2011)

A szemléletváltás egyik első eredménye az ASEAN-országokkal a kilencvenes években megkezdett együttműködés volt. A nézőpontváltást mutatja az is, hogy Kína békefenntartásban való részvétele erősödik, valamint a WTO-hoz való csatlakozása következtében a világkereskedelmi részesedése növekszik. (Monori, 2010)

Az a fajta „ellaposodott”, érvényét veszített multilaterális fórum, amelyről már korábban említést tettem, a G20-ak kapcsán kerül előtérbe. Eredetileg ez a hat tagból álló (G6) szupranacionális szerveződés is olyan megállapodáson nyugodott, hogy azonos kultúrájú, azonos nézeteket és normákat valló EU-tagállamok (Németország, Franciaország, az Egyesült Királyság, Olaszország, Spanyolország és Lengyelország) írásba foglalják és folyamatosan tárgyalják az őket érintő problematikus ügyeket; így a migrációt, a terrorizmust, illetve a nemzetközi jogi normákat és szabályokat. (Halper, 2010)

A hidegháború végeztével azonban Oroszországot is bevonták, mely azt bizonyítja, hogy a globális erőviszonyok alakulása befolyásolta a normarendszer alappilléreit. Ettől a ponttól kezdve nem tekinthetjük a már G7-té bővült szervezetet objektív normaalkotó szervnek. Így ma, amikor már G20-ról beszélünk, ez a probléma az újabb és újabb államok bevonásával eszkalálódott. Kérdés, hogy mennyire tud egyöntetűen és érvényesen eljárni egy ilyen sokszínű és eltérő normarendszerű közösség. (Lehoczki, 2011)

Kína bevonódása tehát érdekes kérdéseket vet föl többek között azért is, mert a nélkül vált kulcsszereplővé a nemzetközi színtéren, hogy különösebben megalapozott történelmi háttérrel tudta volna alátámasztani jogát erre a státuszra.

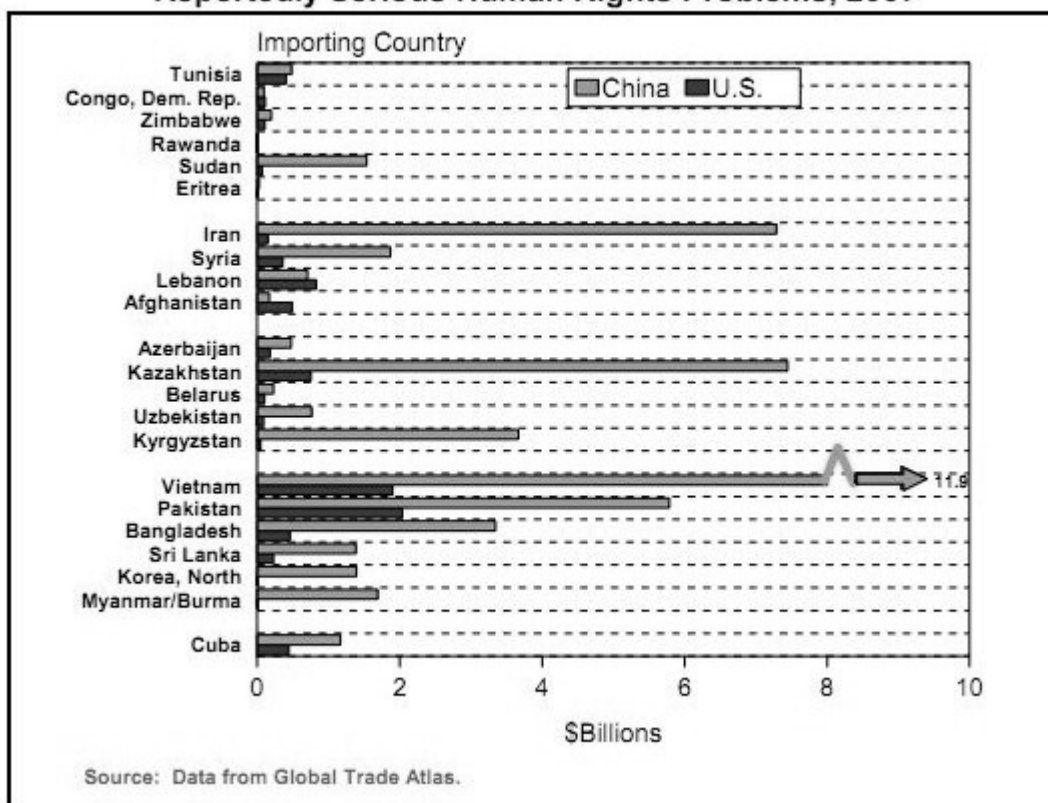
„China Effect”

Kína a Mao-diktatúrát követően először lassan, majd egyre rohamosabban elindult a fejlődés útján, de ugyanilyen felzárkózó országnak tekinthetjük még Brazíliát, Indiát és a Dél-Afrikai Köztársaságot is. A köztük lévő kapcsolatok erősödése a dél-dél tengely kialakulását eredményezte. (Halper, 2010)

Mindegyik állam egy-egy autokrata rezsimet takar, így „modernizációjukban” fontos szerepet játszott az ún. „China Effect”, amely kifejezés mögött azt a tendenciát értjük, hogy a Kínához hasonló fejlődő országok nem az egészségügyet, az oktatást, a mezőgazdaságot fejlesztik, hanem annál inkább a katonai-biztonságpolitikai vonalat erősítik, és ez által válnak részesévé az IR-nak. Ezek a rezsimek (ide tartozik Irán, Venezuela, Mianmar, Zimbabwe, Szudán, Kambodzsa, Angola és Üzbegisztán is) Kínához hasonlóan pragmatikus politikát folytatnak, így legtöbbször velük kapcsolatosak a súlyos emberjogi jogsértések is. (Halper, 2010)

Szembetűnő az a jelenség, hogy a kínai és az amerikai exportot tekintve ezekben az országokban Kína kimagaslóan extenzív, az Egyesült Államok viszont csekély mértékben van jelen. (Halper, 2010)

Figure 20. U.S. and China's Exports to Selected Countries with Reportedly Serious Human Rights Problems, 2007

1. ábra

Ennek kapcsán tehát elmondható, hogy annak ellenére, hogy Peking konkrétan nem ásta alá a liberális internacionalizmus szabályait, megtalálta azokat a „szövetségeseket”, akik autokrata, szebb szóval „államilag irányított kapitalista” berendezkedésük miatt kiestek a nyugat presztízséből, viszont Kína számára éppen ezért szimpatikussá váltak. (Halper, 2010)

Fontos kiemelni az ábrán is feltüntetett afrikai országokat, hiszen Kína afrikai jelenléte a 20.-21. század fordulóján jelentősen megnövekedett. Afrikában a hetvenes években marginalizálódási folyamatok kezdődtek, sok nagyvállalat kivonult a térségből és meglehetősen felhalmozódott az államadósság számos afrikai országban. Olyannyira, hogy a kilencvenes évek elejére 210 milliárd amerikai dollárnyi adósság keletkezett a szub-szaharai régióban. (Rotberg, 2008)

Az 1993-as Afrika fejlődésével kapcsolatos tokiói nemzetközi konferencián az afrikai országok képviselői azt javasolták, hogy segély helyett kézenfekvőbb és sokkal produktívabb lenne, ha külföldi beruházásokkal segítenék elő a térség infrastrukturális, szociális, társadalmi helyzetét. Kína a kilencvenes években több irányból is támogatni kezdte Afrikát. Tizenhárom országnak adott hosszú lejáratú, alacsony kamatú kölcsönt. Kínai tudósok kísérleteztek ki egy olyan új fajta cukornádat, amely az afrikai éghajlati viszonyok között kiválóan megterem és felvirágoztatta a Kongó-medencét. (Rotberg, 2008)

Azonban mára a kezdeti fellendülést követően nemcsak az afrikai, hanem a korábban felsorolt összes állam érzékeli a kínai kapcsolatok hátrányait is, hiszen a kínaiak saját, hazai munkaerővel dolgoztatnak, háttérbe szorítják az adott ország kereskedőit, munkavállalóit és nem utolsósorban környezetkárosító hatással vannak arra a területre, ahol megjelennek. Ezek a tendenciák felvetik a kérdést, hogy Kína meddig számíthat szövetségesei lojalitására úgy, hogy az Egyesült Államok az utóbbi időben elkötelezte magát az afrikai, a dél-amerikai és a délkelet-ázsiai régió megsegítésére és igyekszik ezt sűrűn hangoztatni is. (Halper, 2010)

Egy új típusú kapitalizmus

A legutóbbi Wall Street-en bekövetkezett krízis óta elterjedt egy mondás: „A kapitalizmus megmentette Kínát 1989-ben, Kína pedig megmentette a kapitalizmust 2009-ben.” (Halper, 2010) Viszont ez egy olyan új típusú kapitalizmus, amely képes felvirágozni a nyugati liberális értékrend nélkül is.

Többek között Bill Clinton is azon a nézetben van, hogy ha az új média (az Internet) megveti a lábát Kínában, magával hozza a politikai irányváltást is. Mások véleménye szerint, állítja Wasserstrom, a változást a feltörekvő középosztály fogja meghozni azáltal, hogy egyre több szerepet követel majd magának a politikai életben. Ezt a nézetet támasztja alá az a fajta generációs szakadás is, ami jelen van a Mao diktatúra óta. (Wasserstrom, 2010)

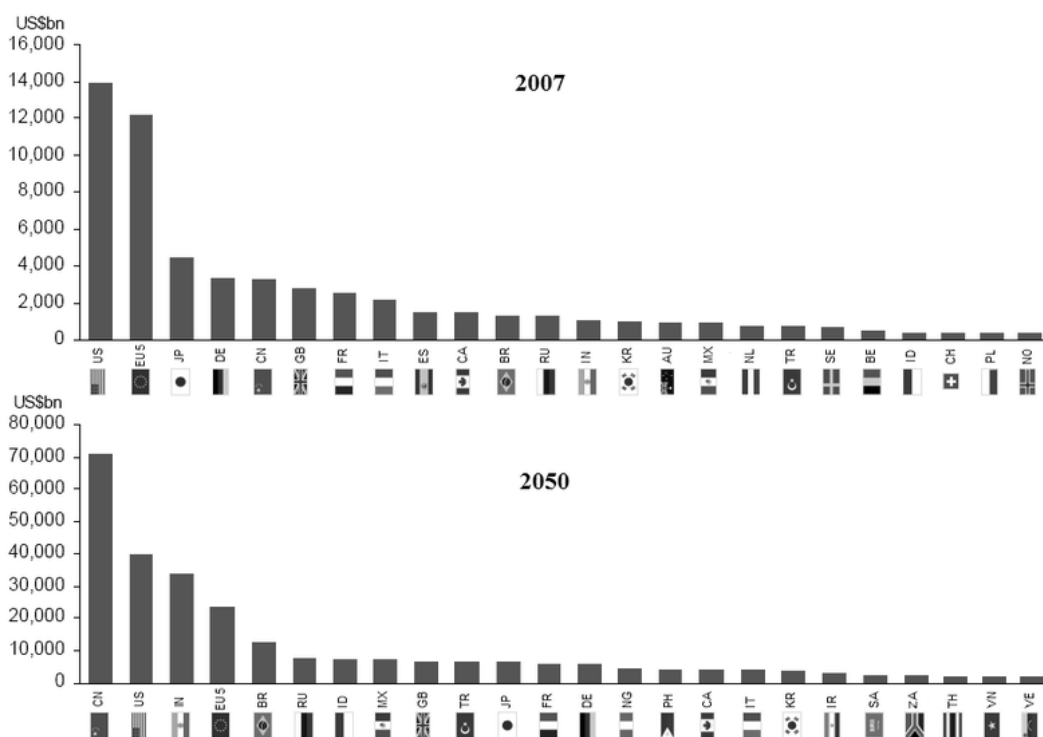
Ez alapján három generációba sorolhatjuk a kínai népet. Az első generációba tartoznak azok az idős állampolgárok, akik már a császárság utolsó éveiben is éltek és vallják a konfuciánus értékeket. A második generáció azokat öleli fel, akik a diktatúra éve alatt születtek és maoi szellemben nevelkedtek, így Konfuciusz tanai számukra furcsák és érthetetlenek. A harmadik generáció, a jelenlegi fiatalság pedig mindkét ideológiától mentesen, egy puhább szocializmusban él és csak tankönyvekből ismeri a történelmet. (Wasserstrom, 2010)

Kína nemzetközi szerepvállalásának növekedése tehát elsősorban annak köszönhető, hogy a generációk „hirtelen” váltják egymást, így a feltörekvő nemzedéket az idősebbek nem tudják megakadályozni abban, hogy új irányból közelítsenek a politikához. Ebből következően a jövőben csak olyan hatalmi koalíciókkal lehet befolyásolni Kína magatartását, amelyek kulcsállamok egyesülésével jönnek létre és amelyeknek, ha nem hajt fejet a szerződésekben foglaltak előtt, nem lehet részese, így a nemzetközi színtéren is háttérbe szorul. (Wasserstrom, 2010)

Kína mint a BRIC országok tagja

Az előző fejezetben abból a szempontból közelítettem meg Kína nemzetközi szerepét, hogy nyilvánvalónak vettem: elsőrendű célja a nemzetközi színtérbe való betagozódás. Azonban bizonyos elméletek szerint a BRIC országok (Brazília, Oroszország, India és Kína) tagjaként Kína leginkább azért igyekszik vezető pozícióba kerülni globális szinten, hogy az Egyesült Államokat háttérbe szorítsa, nem pedig azért, hogy integrálódását a nemzetközi színtérbe elősegítse. (Halper, 2010)

A BRIC országok a világ népességének 40%-át, a földterület több mint egy negyedét és a globális GDP több mint 25%-át birtokolják. Tervezik egy olyan valuta létrehozását, amely majd maga mögé utasítja a dollárt, ez által is fenyegetve az amerikai kormányt. Ez a törekvés tehát teljességgel ellentmond annak a feltételezésnek, hogy Kína integrálódása lehetséges lenne. Statisztikai adatok szerint a világ gazdaságai között gyökeres változás fog bekövetkezni 2050-ig.²

3. ábra

Ez a tendencia pedig arra enged következtetni, hogy az Egyesült Államoknak és az Európai Uniónak is át kell gondolnia a piacon betöltött szerepét. (Halper, 2010)

² Megtalálható az interneten: <http://www.globalsherpa.org/bric-countries-brics>. Utolsó rákeresés dátuma: 2012. 04. 16.

Belső kormányzati struktúra – a Kínai Kommunista Párt

Kína nemzetközi jelenléte nagymértékben a belső struktúrán és kohézió alapszik és azon, hogy mennyire képesek kifelé egységes képet mutatni. Jelenleg ugyanis a belső törésvonalak és hatalmi harcok kiéleződése a megfigyelhető, mint mindig „választások” közeledtével. Az idei pedig még érdekesebben alakul, ugyanis Mao Ce-tung óta minden vezetőt előre kiválasztottak, hogy a kormányváltás gördülékenyen menjen végbe, most viszont még nincs meg Hu Jin-tao utódja. (De Burgh, 2007)

A párt egyébként is érdekes eleme a Kínai Népköztársaságnak tekintve, hogy nincs még egy ilyen politikai rendszer, amely alapjaiban különbözik a nyugati típusú demokráciáktól. A Kínai Kommunista Párt (KKP) a hatalom egyedüli és legfőbb forrása, amelyben központosul a kormány törvényhozó funkciója, a katonai ellenőrzés és a politikai iránymutatás is. (De Burgh, 2007)

A párton belüli jelenlegi nézeteltéréseket mi sem példázza jobban, mint Po Hszi-lai menesztése. A szélső baloldali politikus különutas maoista nézetei nem voltak össze egyeztethetők a reformokkal, ezért lejárato kampányt indítottak ellene és menesztették hivatalából. (De Burgh, 2007)

Földes Péter, volt diplomata szerint a Kínai Népi Felszabadító Hadsereg fejlesztéseire és a katonai szereplők térnyerésére is érdemes odafigyelni, mert egy ilyen helyzetben hangsúlyos szerepet kaphatnak a fegyveres erők. A hadsereg szimbiózisban él a politikával, hiszen Hu Jin-tao személyében egyesül a katonaság és a párt (ő a fegyveres erők főparancsnoka, a pártelnök és a főtítkár is). Földes megjegyezte, abban az esetben, ha a párton belüli zavar a nép tudomására jut, féltő, hogy megismétlődne a Tienanmen téri leszámolás. (Földes, 2012)

Földes a kormányváltásról úgy vélekedik, hogy az eredmény mindenképp a háttéregyezkedések következménye lesz és Po Hszi-lai ügye nem más volt, mint egy feljebb megkötött alku eredménye. Az nem tetszett a pártnak, hogy a szélső baloldali politikus saját érdekeit követte és nem fogadta el a felülről jövő utasításokat. (Földes, 2012, Hír TV)

A váltás nem csak az ő menesztésében kulminál. Földes úgy véli, a Politbüro majdnem teljes egészében ki fog cserélődni egy olyan vezérkarra, amely tagjai a volt nagyvezérek a fiai lesznek, akik még a régi rendszerben nevelkedtek, de komoly szakmai tudással bírnak és egy harmadik független vonalat képviselnek. (Földes, 2012, Hír TV)

Wasserstrom szerint is lesz változás, de ő úgy gondolja, semmiképp nem egy csöndes váltásról lesz szó, hanem mindenképp drámai politikai események folytán fog bekövetkezni. (Wasserstrom, 2010)

A kínai kormány tevékenységét nyomon követő külföldi szakemberek véleménye azon is megoszlik, hogy ez a drámai fejlemény megerősíti-e a pártot, vagy épp ellenkezőleg: darabjaira hullik majd. Az első nézet képviselői szerint a gazdasági fejlődés következtében Kína annyira meg fog erősödni, hogy a nemzetközi szintén átveszi a vezető hatalom szerepét az Egyesült Államoktól. A második véleményt hangoztatók pedig azon az állásponton vannak, hogy a központi kormány nem lesz elég erős ahhoz, hogy azt az etnikai, vallási sokaságot, amely már így is differenciálódik a peremterületeken, egybetartsa. (De Burg, 2007)

Mindkét nézőpontot elrugaskodottnak tartom. Az elsőt azért, mert létezése során a párt már számtalanszor bizonyította, hogy képes megállni a helyét. A másodikat pedig azért, mert a KKP vezetőség-váltását követően a pártnak szembe kell néznie azokkal az égető problémákkal, amik már nem tűnnek halasztást. A nagymértékű korrupció, a gazdaság, a környezetvédelem és az energia is kihívást jelent majd számára. (Halper, 2010)

A kínai kormány a korrupcióval kapcsolatosan ugyanis azon a véleményen volt, hogy addig maradhat egy állam vezetése legitim, amíg biztosítani tudja a jólétet és a határos gazdasági fejlődést. Az pedig, hogy a párt ezt hogyan éri el, magánügy. Ám az, hogy a korrupció folyamánként hidak dőlnek le és iskolák omlanak össze a rossz konstrukció miatt (mint a 2008-as földrengés alatt), mert úgy olcsóbb volt megépíteni, már nem magánügy. Azonban a kínai nép eléggé meg van félemlítve ahhoz, hogy felszólaljon saját érdekében, valamint olyannyira elszeparálódtak egymástól a társadalmi osztályok, hogy nem is gondolnak a közös fellépésre, tehát a változást mindenképpen felülről kell indítani és ez napjainkra úgy tűnik, hogy egyre általánosabb. A Központi Ellenőrzési Bizottság évente több korrupcióval kapcsolatos ügyet vizsgál és a legtöbb alkalommal ítélet is születik. A vezetés rádöbrent, hogy ahhoz, hogy a nép jóindulatát és bizalmát megőrizze, úgy kell eljárnia, ahogy az neki jó. (De Burgh, 2007)

A második, harmadik és negyedik problémát illetően a kormány számos dilemmával szembesül. Az iparosítás ugyanis pozitív befolyással van a gazdaságra, de a szénbányák és –kohók, illetve a vízerőművek káros hatással vannak a környezetre és az emberekre egyaránt: a világon Kínában a legmagasabb a halálozási arány a bányászok körében. A duzzasztógátak pedig – ismét a korrupció miatt – nem biztonságosak: a

közelben lévő falvakat erőteljesebb esőzés alkalmával elöntik a folyók. (Wasserstrom, 2010)

Tehát amint az nyilvánvaló, a párt képes a megújulásra, csak ez mostanáig nem kifejezetten volt érezhető. Más gondolkodású emberek is helyet kaphatnak a politbüroban, igyekeznek tiszteletben tartani a nép akaratát és így az alkotmányt is és kezdik elfogadni azt, hogy a közemberek is hatással lehetnek a politika jó irányú fejlődésére. (De Burgh, 2007)

Azt viszont kétség kívül le kell szögezni, hogy a pozitív irány nem jelenti azt, hogy Kína többpárti demokráciává alakul a közeljövőben. A felsőbb vezetés nem bízik abban, hogy a tömeg képes lenne politikailag kulcsfontosságú ügyekben érdemi döntést hozni. (De Burgh, 2007)

Haderőfejlesztés: erődemonstráció vagy technológiai modernizáció?

Amint már azt korábban is említettem Kína jelenleg a haderejének növelésében látja azt a potenciált, amellyel nemzetközi elismerést vívna ki a nagyhatalmak körében.

Rácz Lajos, volt pekingi katonai attasé az 1991-es katonai állapotokat szedett-vedett társaságként foglalta össze, ám amikor 2005-ben ismét az országban járt, hatalmas fejlődésről bizonyosodott meg: mind technikai, mind kiképzés-beli újításokat tapasztalt, amelyek korszerű haderőt eredményeztek. (Rácz, 2012, Hír TV)

Kína nagyhatalmi státusza megerősítése érdekében fordult a fegyveres erők fejlesztéséhez, de ahogy gazdasági szempontból is, katonailag is jócskán alul marad az Egyesült Államokkal szemben: az amerikai hadi kiadásoknak mindössze hatodát költi ugyanilyen célokra. Az USA mégis félve tekint rá. Miért lehetséges ez? (Rácz, 2012, Hír TV)

Rácz Lajos véleménye szerint egyrészt a technológiai fejlődésnek köszönhetően. Így exponenciálisan nőhet a befektetési terület, több tőkeráfordítást igényelve (az *International Institute for Strategic Studies* szerint Kína öt évenként megduplázza a védelmi kiadásait). (The Economist, 2012) Másrészt, potenciális hadászati lehetőségek állnak rendelkezésre az oroszok hozzájárulásával (S300-as, S400-as légvédelmi rakétaelhárító rendszerek), valamint saját fejlesztéseket is alkalmaz a kínai kormány, mint például a J20-as lopakodó elkészítése, amely nemzetközi szintű előrelépésnek számít. (Rácz, 2012, Hír TV)

A The Guardian brit napilap nemrég arról számolt be, hogy kínai eredetű hackertámadás érte az egyik műholdjukat, amelyen többek között az F35-ös lopakodó gép dokumentációját tárolták. Rácz Lajos úgy véli, ez mindössze politikai és üzleti fogás volt a britek részéről, hiszen nagyfokú figyelmetlenségre és hanyagságra vallana, ha ez valóban megtörténhetett volna. Más aspektusból közelítve pedig a technológiát vagy megvásárolni, vagy ellopni, vagy kifejleszteni lehetséges és nemcsak a kínai kormány használja ki mindhárom lehetőséget. (Rácz, 2012, Hír TV)

Jelenleg a tengeri és a légi haderő áll a fókuszpontban: tengeralattjárók, hadihajók, repülőgépek fejlesztésére fektetik a hangsúlyt. Viszont felmerül a kérdés: ilyen mértékű fegyverkezés nem nyugtalanítja-e a térség más, kisebb országait is. A válasz erre az, hogy igen is nyugtalanítja. (Rácz, 2012, Hír TV)

A SIPRI (Stockholm International Peace Research Institute) kutatása szerint a délkelet-ázsiai régióban erőteljes fegyverkezési hullám figyelhető meg, így a „leggyorsabban fejlődő térség” cím mellett kivívták a „leginkább védekező térség” címet is. Szingapúr jelenleg az ötödik legnagyobb fegyver-importőr, de Malajzia is nyolcszorosára növelte hadi kiadásait 2005 és 2008 között, Indonézia pedig nyolc milliárd dollárt költött csak ez évben védelemre. Az IHS Jane’s nemzetközi védelmi és nemzetbiztonsági cég elemzője, Bill Edgar szerint „ez nem stratégiai, sokkal inkább modernizációs fellépés”. (The Economist, 2012)

Ez alapján tehát mondhatjuk, hogy a fegyverkezési verseny annak köszönhető, hogy félnek, le fognak maradni Kína modernizációja mögött. Ám ebből következően mégis mondható stratégiai lépésnek, hiszen minden modernizáció valamiért történik, ergo stratégiai okai vannak.³

³ Megtalálható az interneten: <http://finance.fortune.cnn.com/2011/02/17/china-is-richer-but-most-chinese-are-still-poor/>. Utolsó rákeresés dátuma:

Konklúzió

Összességében tehát levonható egy olyan irányú következtetés, hogy a kínaiak hagyományosan a civilizált világ központjának tekintették magukat és nagyon nehezen tudták csak feldolgozni azt a megaláztatást, amit a külföldi nagyhatalmak okoztak a 19-20. század folyamán, valamint azt, hogy a 20. század közepéig kénytelenek voltak szembesülni azzal a ténnyel, hogy korszakos lemaradásban vannak technológiai, infrastrukturális és gazdasági téren. Így nem meglepő, hogy az utóbbi évtizedekben Kína nemzetközi szintén betöltött szerepe változóban van: igyekeznek minél jobban kiismerni a külföldi nagyhatalmakat, elsősorban az Egyesült Államokat, hogy felzárkózhassanak és adott esetben le is hagyják őket helyreállítva régi öntudatukat.

Ehhez nagymértékben hozzájárul az a versengés, amely a két nagyhatalom (az USA és a Kínai Népköztársaság) között zajlik, és amihez meglehetősen erőteljes paranoia is társul mindkét fél részéről. A kínaiak úgy gondolják, Amerika meg akarja félemlíteni és kézben akarja tartani őket. Számtalan amerikai kutató pedig úgy beszél Kínáról, mint egy „kegyetlen és primitív országról”, „háborús ellenségről”, „gazdasági fenyegetésről” vagy épp „pszichopatológiai nacionalizmusban szenvedő zsarnokságról”. Azonban nem szabad elfelejtenünk azt a tényt sem, hogy a kínaiak messze többet tudnak a nyugati társadalomról, mint fordítva épp azért, mert a fentiekhez hasonló előítéletek torzítják el a Kínán kívüli világ nézőpontját.

Az sem kétséges, hogy ilyen ellenséges környezetben a fegyverkezés nem elhanyagolható faktor. Egyrészt Kína hatalmas méretéből adódóan szükséges egy olyan haderő fenntartása, amely „megfélemlíti” a szeparációs törekvéseket. Másrészt az országnak a térségen belül is számos fegyveres konfliktusa akadt az elmúlt ötven év során (India, Vietnám, Szovjetunió). Ugyan a kínai-orosz kapcsolatok javultak, az északi nagyhatalom is tisztában van Kína előretörésével és ezzel egyenesen arányosan saját befolyásának csökkenésével a régióban, amely valószínűleg meggátolja majd, hogy ez a „barátság” hosszú távon is fennmaradjon. Harmadrészt nem elhanyagolható szempont az Amerikával szemben érzett túlzott gyanakvás sem. Azt viszont mindenképp meg kell említenem, hogy Kína nem törekszik fegyveres konfliktus kirobbantására, célja csak a modernizáció.

A katonai szakértők véleménye szerint a fegyverkezés ellenére sem nevezhető fenyegetőnek Kína helyzete, mert messze nem éri el az amerikai hadi kiadásokat,

modernizációban is jócskán alulmúlja az Egyesült Államokat és a kínai bürokrácia valószínűleg nem is fogja lehetővé tenni, hogy valaha sikerüljön beérni a riválist.

Más tekintetben pedig Kína számára azon túl, hogy a fegyverkezés jelenleg fokozódott, még mindig a gazdasági terület erősítése a legfontosabb. Ahhoz ugyanis, hogy világszinten meghatározóvá váljon, belsőleg is meg kell erősödnie és ezt elsősorban a gazdasági szektorban tudja elérni. Az erőteljes fejlődés ellenére Kína még mindig nagyon le van maradva az Egyesült Államok mögött az országok GDP-jét tekintve, azonban Japán jogosan aggódhat, mert ha ez a tendencia nem változik, alulmarad Kínával szemben. Nem véletlen tehát, hogy a japán külügyminiszter megfogalmazta: „Kína fejlődését potenciális fenyegetésnek érzi Japánra nézve”. (De Burgh, 2007)

Arra a kérdésre pedig, hogy Kína jelenlegi belső változása milyen végkifejletet hordoz magában nemzetközi szerepével kapcsolatosan, úgy válaszolnék, hogy „az ország jövőben gyakorolt befolyását erősebben meghatározza, hogy a világ miképpen reagál Kína fölemelkedésére, mint maga a fölemelkedés.” (De Burgh, 2007)

Bibliográfia

Balázs Dániel, 2011, *Kína békés felemelkedése*. A Sárkány közbelép – Kína gazdasága, közigazgatása, kultúrája és nemzetközi kapcsolatai a XXI. században c. tudományos konferencia, Budapest

Blumenthal, Dan et al. (szerk.) 2007, *China as a Responsible Stakeholder*. Elérhető az interneten: <http://carnegieendowment.org/2007/06/11/china-as-responsible-stakeholder/2kt> (Utolsó rákeresés dátuma: 2011. december 3.)

De Burgh, Hugo, 2007, *Kína: barát vagy ellenség?*. Budapest: HVG Kiadó Zrt. 29-35. o.

Dr. Lehoczki Bernadett, 2011, *Kínai multilateralizmus a hidegháború után*. A Sárkány közbelép – Kína gazdasága, közigazgatása, kultúrája és nemzetközi kapcsolatai a XXI. században c. tudományos konferencia, Budapest

Finance Fortune: <http://finance.fortune.cnn.com/2011/02/17/china-is-richer-but-most-chinese-are-still-poor/> (Utolsó rákeresés dátuma: 2012. 04. 18.)

Global Sherpa: <http://www.globalsherpa.org/bric-countries-brics> (Utolsó rákeresés dátuma: 2012. április 20.)

Halper, Stefan, 2010, *The Beijing Consensus: how China's authoritarian model will dominate the twenty-first century*. New York: Basic Books. Chapter 3: The China Effect

Hír TV, Ázsia c. műsor. 2012.04.06., 09.30-10.00

Inotai András – Juhász Ottó (szerk.) 2010, *Kína és a válság*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Juhász Ottó, 2010, Kína és a világválság – néhány társadalmi, politikai, gazdasági és külstratégiai aspektus. In Inotai András – Juhász Ottó (szerk.), *Kína és a válság*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 15-36.

Marján Attila, 2005., Globális verseny a világ jelentős gazdasági blokkjai között, *Tér és Társadalom*, 19. évf., 2005/1., 21-42.

Marosi Miklós, 1997, *Távol-keleti menedzsment. Japán, Dél-Korea, a tengeren túli Kína, a Kínai Népköztársaság*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 187.o.

Mészáros Tamás, 2011, *Kína felemelkedésének hatása a nemzetközi rendszerre*. A Sárkány közbelép – Kína gazdasága, közigazgatása, kultúrája és nemzetközi kapcsolatai a XXI. században c. tudományos konferencia, Budapest

Monori Gábor, 2010, Kína és az új világrend: nemzetközi és kínai nézetek, prioritások és törekvések. Kína részvétele néhány meghatározó nemzetközi szervezetben: a jelen és a jövő. In Inotai András – Juhász Ottó (szerk.), *Kína és a válság*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 419-428

Rotberg, Robert I. (szerk.) 2008, *China into Africa: Trade, Aid and Influence*. Washington, D. C.: Brookings Institution Press, 32-40.

s.n., 2010, HVG, *Clinton Kína nagyhatalmi felelősségét emlegette*. Elérhető az interneten: http://hvg.hu/vilag/20101108_clinton_kina (Utolsó rákeresés dátuma: 2011. december 3.)

s.n., 2012, Shopping spree, Military spending in South-East Asia. *The Economist*. Vol. 402. No. 8777./ 51-52.

Wasserstrom, Jeffrey N., 2010, *China in the 21st century*. New York: Oxford University Press, 96-97.

Wikipedia: http://hu.wikipedia.org/wiki/Teng_Hsziao-ping (Utolsó rákeresés dátuma: 2012. 03. 12.)

Zombori Dóra, 2010, *Régi és új szólamok: Kína és az Egyesült Államok küzdelme a Kelet-Ázsia feletti befolyás megszerzéséért*, Biztonságpolitikai Szemle. Elérhető az interneten: http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=0&type=all&reszletek=57 (Utolsó rákeresés dátuma: 2011. december 3.)

Képek jegyzéke

1. ábra: Lum, Thomas (szerk.) et al., 2008, *Comparing Global Influence: China's and U.S. Diplomacy, Foreign Aid, Trade and Investment in the Developing World*. Congressional Research Service. Elérhető az interneten: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL34620.pdf> (Utolsó rákeresés dátuma: 2011. december 3.)

2. ábra: Global Sherpa: <http://www.globalsherpa.org/wp-content/uploads/2011/04/brics-2050-goldman-sachs-projections-flags-2007.png> (Utolsó rákeresés dátuma: 2012. 04. 16.)